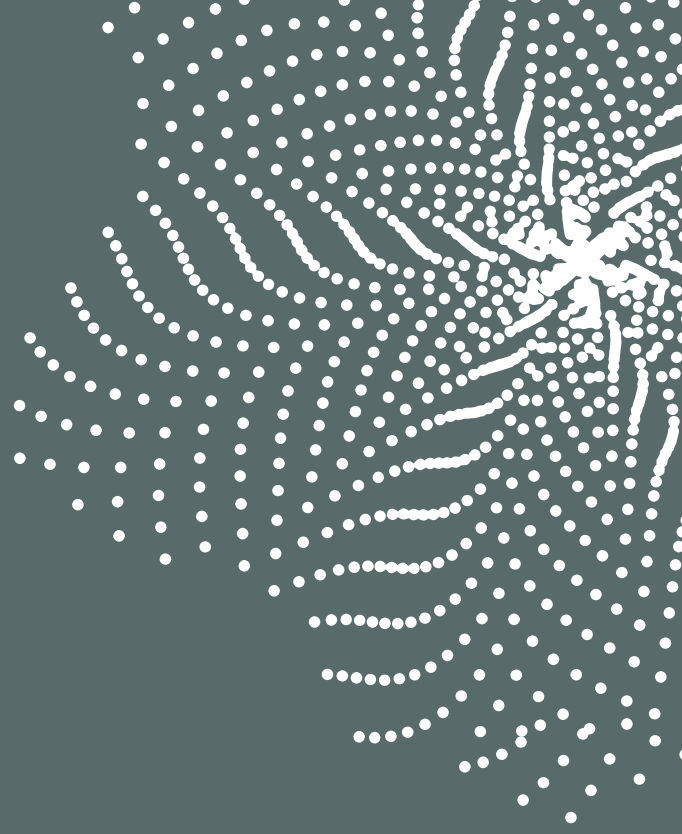

SİYASET

Bir Uluslararası Arabuluculuk Örneği

Bosna-Hersek Barış Süreci

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

CYPRUS
DIALOGUE | REPORTS
FORUM

SİYASET

Bir Uluslararası Arabuluculuk Örneği

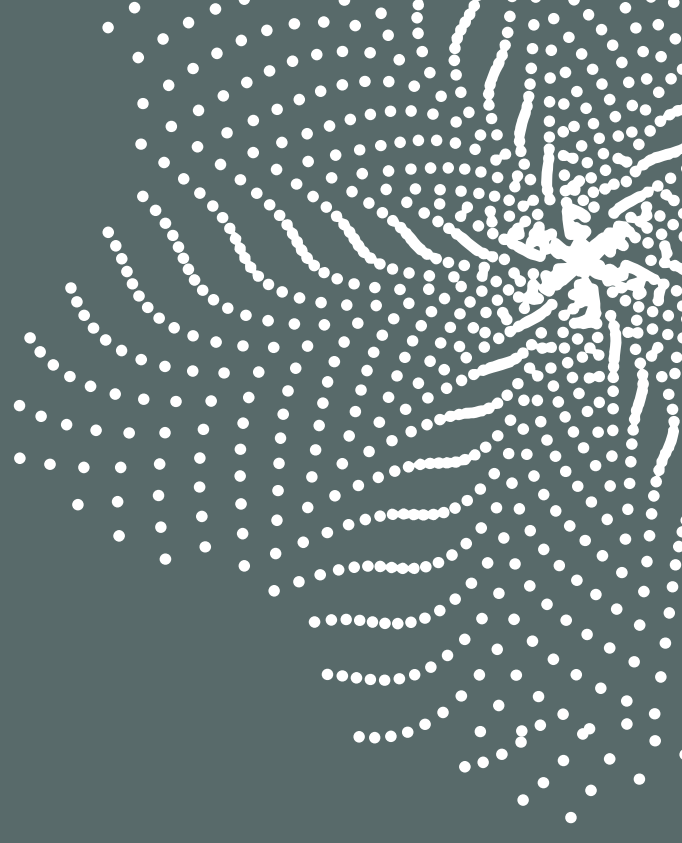
Bosna-Hersek Barış Süreci

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

CYPRUS
DIALOGUE FORUM
REPORTS

İçerik

Giriş	01
Çatışmanın Kökeni: <i>Kronoloji</i>	02
Avrupa Topluluğu Yugoslavya Konferansı	05
Eski Yugoslavya Uluslararası Kon- feransı	09
Temas Grubu	14
ABD'nin kontrolü ele alması: <i>Dayton Konferansı</i>	17
Dayton'un Mirası	24
Sonuç	26

Giriş

Bosna Savaşı, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa tarihinin en trajik olaylarından biri olmuştur. Etnik gerilimlerin ve milliyetçi arzuların körüklediği çatışma Bosna-Hersek'i kasıp kavurmuş, geniş çaplı bir yıkıma, can kayıplarına ve sivillerin kitlesel bir şekilde yerlerinden edilmelerine yol açmıştır. Bosna Savaşı'nın kökleri Yugoslavya'nın dağılmasına ve etnik düzeyde bağımsız devletlerin kurulmasını savunan milliyetçi hareketlerin yükselişine kadar uzanmaktadır. Bu gerginlikler, Bosnalı Müslümanlar (Boşnaklar), Sırp ve Hırvatlardan oluşan karmaşık bir demografik yapıya sahip olan Bosna-Hersek'te, ülkenin bağımsızlığını ilan ettiği 1992 yılının ardından hızla açık çatışmaya dönüşmüştür.

Dayton Barış Antlaşması'na giden barış sürecine diplomatik çabalar, müzakereler ve çatışmayı çözmeyi hedefleyen uluslararası müdahaleler damgasını vurmuştur. Tırmanan şiddet ve insani krizi ele almak için Avrupa Topluluğu Yugoslavya Konferansı ve Uluslararası Eski Yugoslavya Konferansı gibi çeşitli girişimlerde bulunuldu. Kaosun ortasında, bir barış anlaşmasına aracılık etmeye yönelik diplomatik çabalar hız kazandı ve Kasım 1995'te Amerika Birleşik Devletleri himayesinde müzakere edilen Dayton Barış Antlaşması ile sonuçlandı. Anlaşma çatışmalara son verdi ve Bosna-Hersek'te barış için bir çerçeve oluşturdu.

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri	İKÖ	: İslam Teşkilatı Örgütü
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı	JNA	: Yugoslav Halk Ordusu
ARBiH	: Bosna-Hersek Cumhuriyet Ordusu	NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
AT	: Avrupa Topluluğu	SDA	: Demokratik Eylem Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler	SDS	: Sırp Demokratik Partisi
BMGK	: BM Güvenlik Konseyi	UNPROFOR	: Birleşmiş Milletler Koruma Gücü
EYUK	: Eski Yugoslavya Uluslararası Konferansı	YSFC	: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti
HDZ	: Hırvat Demokrat Birliği		

Çatışmanın Kökeni: Kronoloji

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları'nın geride bıraktıklarından doğan Yugoslavya, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Josip Tito'nun önderliğinde altı kurucu cumhuriyetten (Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Slovenya) oluşan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'ne dönüşmüştür. Tito istikrar ve ekonomik büyüme getirmiş, ancak 1980'deki ölümü siyasi çalkantılara ve milliyetçiliğin yeniden canlanmasına yol açarak Yugoslavya'nın dağılmasına zemin hazırlamıştır. Bosna-Hersek, etnik kutuplaşmanın eşliğinde milliyetçi partilerin yükselişine tanık olmuş ve bu da çatışmalara zemin hazırlamıştır.

ÇOK ULUSLU BİR DEVLETİN DOĞUŞU: YUGOSLAVYA

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden doğan Yugoslavya, I. Dünya Savaşı'nın ardından Doğu Avrupa'da *Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı* adı altında bir devlet olarak ortaya çıktı. Krallığın uluslararası alanda tanınması 1922 yılında oldu. Devletin resmi adı 1929 yılında Yugoslavya Krallığı olarak değiştirildi. Yugoslavya'nın ilk yılları Ortodoks Sırplar ve Katolik Hırvatlar arasındaki çatışmalarla geçti ve bu çatışmalar ülkenin Nisan 1941'de Mihver Kuvvetleri tarafından işgal edilmesinin ardından daha da şiddetlendi. Krallık bölündü ve ülkenin büyük bir kısmı Sırplar, Yahudiler, Romanlar ve rejimin muhalifleri için toplama kampları kuran, Nazi yanlısı Bağımsız Hırvat Devleti tarafından yönetildi. Devlet bazı Boşnakları saflarına kattı, ancak birçok Boşnak Josip Broz Tito'nun Partizanlarına katıldı. Bu dönemde toplumlar-arası şiddet yaygındı ve her toplumda katliamlarla sonuçlandı.

Yugoslavya Tito döneminde toparlandı. İdeolojik olarak çok etnik yapılı olan ve çeşitli topluluklar tarafından desteklenen Tito'nun Partizan hareketi, "Yugoslav" fikrinin destekçilerine ilham verdi ve 1943 yılında *Demokratik Federal Yugoslavya*'yı ilan etti. Monarşinin 1945'te kaldırılmasının ardından komünist bir hükümet kuruldu ve Yugoslavya'nın adı *Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti* olarak değiştirildi. Yugoslavya, 1963 yılında yapılan ikinci bir isim değişikliğinin ardından *Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti* (YSFC) olarak anılmaya başladı. 1940'ların sonunda Stalin ile yaşadığı anlaşmazlıkların ardından Tito, Sovyetler Birliği'nden bağımsız politikalar izlemeye karar vererek Yugoslavya'yı bağımsız bir komünist devlet haline getirdi. Gerek Varşova Paktı, gerekse NATO, Tito tarafından eleştirildi ve Hindistan ve diğer ülkelerle birlikte 1961'de Bağlantısızlar Hareketi'ni kurdu. Batı ve Doğu arasındaki bu dengeleme hareketi Yugoslavya'nın dağılmasına kadar devam etti ve böylece Yugoslavya, Soğuk Savaş'ın zirve yaptığı dönemde jeostratejik konumu nedeniyle Batı'dan mali yardım talep edip, alabildi. 1950'ler ve 1960'larda Yugoslavya en hızlı büyüyen ekonomilerden birine sahipti.

Tito yönetimi altında etnik/dini toplumlar arasındaki gerilimler bastırıldı ve milliyetçi fikirler yasaklandı. Devlet ideolojisi federalizmi destekliyor, etnik üniterliğe ve hegemonyaya karşı çıkıyordu. Devlet etnik çeşitliliği ve "Yugoslavizmi" teşvik etmeye çalışmaktaydı. Her halükarda, Yugoslavya'nın bir ulus devlete dönüşme şansı çok azdı; yeni devlet, imparatorluk altında yüzyıllardır bir arada yaşayan bir dizi etnik/dini topluma ev sahipliği yapıyordu. Devlet laik bir yapıya sahip olsa da, dönemin diğer sosyalist devletlerinin aksine, Katolik Kilisesi ve Sırp Ortodoks Kilisesi faaliyetleri açıkça teşvik edilmese de aktif olmaya devam etti. Devlet politikaları da din ve milliyet arasındaki bağlantılar nedeniyle ciddi tehdit altında kaldı: Boşnakların çoğunluğu kendilerini Müslüman, Hırvatlar Katolik, Sırplar ise Ortodoks Hristiyan olarak tanımlıyordu.

YSFC devlet yapısı olarak altı cumhuriyetten oluşan bir federasyon idi: Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Slovenya. Sırbistan'ın Voyvodina ve Kosova olmak üzere iki Sosyalist Özerk Vilayeti vardı. Slovenya dışındaki tüm cumhuriyetler etnik olarak karışıktı: Bosna-Hersek'te çoğunlukta olan bir toplum yoktu. Hırvatistan'da nüfusun çoğunluğunu Hırvatlar oluşturuyordu ama önemli bir Sırp azınlık da vardı. Sırbistan'da büyük bir Sırp çoğunluğu vardı, ancak iki milyon Sırp cumhuriyet dışında yaşıyordu. Sırbistan'ın bir vilayeti olmasına rağmen Kosova'da yaklaşık iki milyonluk bir Arnavut çoğunluğu vardı. Arnavutlar, Müslümanlar ve Sırlar Makedonya ve Karadağ'da da yaşıyorlardı.

YUGOSLAVYA SOSYALİST FEDERAL CUMHURİYET'NİN GERİLEMESİ VE PARÇALANMASI

YSFC'nin gerilemesine ve dağılmasına siyasi, ekonomik, sosyal ve etnik faktörler katkıda bulunmuştur. Tito'nun 1980'de ölmesinin ardından ülke siyasi ve ekonomik krize girmişti. Tito'nun ölümüyle ortaya çıkan iktidar boşluğu, merkezi hükümetin otoritesinin zayıflamasına neden oldu. Takip eden yıllarda, iktidara gelen liderler birliği korumakta ya da acil sorunları çözmekte başarısız oldular. Milliyetçilik ve etnik gerginlikler yeniden su yüzüne çıktı ve artan etnik bölünmeler ve rekabet daha fazla özerklik ve bağımsızlık taleplerine neden oldu. Sonuç olarak, Sırbistan'da Slobodan Milošević ve Hırvatistan'da Franjo Tuđman gibi milliyetçiler siyasi arenadaki boşluğu doldurdu. Sırlar ve Hırvatlar, kendi cumhuriyetleri dışında kalan "topraklarının" "Büyük Sırbistan" veya "Büyük Hırvatistan" olarak birleşmesini arzuladılar. Bu emeller doğal olarak büyük bir Sırp ve Hırvat nüfusa sahip olan Bosna-Hersek'i hedef alıyordu. Dolayısıyla, Slovenya hariç olmak üzere, sınırları yeniden çizmeden ve insanların yerini değiştirmeden milliyetçi hedeflere ulaşmak neredeyse imkansızdı.

Ayrıca, petrol krizi ve Batı yardımına erişimi kısıtlayan Doğu-Batı yumuşamasının ardından, Yugoslav ekonomisi 1970'lerde durgunlaştı ve 1980'lerde Tito'nun ölümünün ardından hızla geriledi. Ülke ekonomik eşitsizlikler, artan dış borç, enflasyon ve yüksek işsizlikle boğuşuyordu. Yolsuzluk, kötü yönetim ve etkili ekonomik reformların uygulanamaması bu sorunları daha da kötüleştirdi. 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında ortaya çıkan dış faktörler ve büyük jeopolitik değişiklikler de Yugoslavya'nın dağılmasını hızlandırdı. Sovyetler Birliği'nin parçalanması, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve değişen uluslararası dinamikler milliyetçiler ve yabancı güçlerin Yugoslavya'nın içişleri üzerinde nüfuz sahibi olması için fırsat yarattı.

YSFC'NİN KURUCU CUMHURİYETLERİ'NDEN BİRİ OLARAK BOSNA-HERSEK

Bosna-Hersek Sosyalist Cumhuriyeti, YSFC'nin altı kurucu cumhuriyetinden biriydi. Devletin federal yapısının bir parçası olarak cumhuriyetin kendi siyasi kurumları vardı. Bosna-Hersek, Boşnaklar, Hırvatlar, Sırlar ve diğerleri dahil olmak üzere birçok etnik/dini gruba ev sahipliği yapıyordu. 1991 nüfus sayımına göre nüfusun %43'ü Müslüman, %31'i Sırp ve %17'si Hırvatlardan oluşuyordu. Etnik gruplar arasındaki ilişkiler genel olarak barışçıldı, ancak gerginlikler ve memnuniyetsizlikler de söz konusuydu. YSFC döneminin sonuna doğru ekonomik ve siyasi zorluklar yoğunlaştıkça milliyetçi duygular ortaya çıkmaya başladı ve Bosna-Hersek 1990'ların başında çalkantılı bir döneme girdi.

Komünist liderliğin ülkenin ilk serbest seçimini yapmayı kabul ettiği 1990 yılında Bosna-Hersek'in siyasi görünümü dramatik bir şekilde değişti. Bosna-Hersek'te 18 Kasım 1990 tarihinde gerçekleşen seçimler, etnik bölünmeler ve Bosnalıların üç ana milliyetçi partide örgütlendiği siyasi atmosfer üzerinde önemli bir etkiye sahip oldu: Alija Izetbegović liderliğindeki ve ağırlıklı olarak Boşnak nüfusu temsil eden Demokratik Eylem Partisi (SDA) oyların %39'unu aldı. Radovan Karadžić liderliğindeki ve Bosna-Hersek'teki Sırp nüfusun önemli desteğine sahip Sırp Demokrat Partisi (SDS) oyların %30'unu aldı. Mate Boban liderliğindeki ve çoğunlukla Bosna-Hersek'teki Hırvat nüfus tarafından desteklenen Hırvat Demokratik Birliği (HDZ) oyların %24'ünü aldı. SDA, Boşnak çıkarlarını ve birleşik bir Bosna-Hersek'i korumaya kararlıydı; SDS, Sırp çıkarlarını ve Bosna-Hersek içinde ayrı bir Sırp varlığının kurulmasını savunmakta; HDZ ise Hırvat çıkarlarını korumaya çalışarak Bosna-Hersek içinde ayrı bir Hırvat varlığının kurulmasını istemekteydi.

Bu noktada 1990 seçimlerinin Bosna-Hersek'te artan etnik kutuplaşmanın bir yansıması olduğunu belirtmek gerekmektedir. Seçim sonuçları toplumda etnik kökene dayalı bir parçalanma olduğunu ortaya koymuştu. Her etnik grubun kendi etnik grubunun özel çıkarlarını temsil eden partiye oy vermesi yönünde güçlü bir eğilim vardı. Bosna-Hersek, ilk kez yapılan serbest seçimlerle 1990-1992 yılları arasında tek partili komünist sistemden çok partili demokrasiye geçti. Her biri üç kurucu ulustan (Boşnak, Sırp ve Hırvat) birini temsil eden ve ülke genelinde yapılan seçim ile oluşturulan üç üyeli ve dönüşümlü bir kolektif başkanlık kuruldu. Ancak siyasi yapıdaki etnik kutuplaşma arttıkça ulusal düzeydeki kurumlar da çözülmeye başladı. Başkanlık ve meclis tarafından uzlaşıya varma ve etkili kararlar alma konusunda zorluklar yaşandı ve bu da siyasi istikrarsızlığa yol açtı.

Avrupa Topluluğu Yugoslavya Konferansı

Avrupa Topluluğu Yugoslavya Konferansı, bağımsızlık ilanlarının ardından toplandı. Lord Carrington başkanlığındaki konferans, azınlık hakları, ekonomik ilişkiler, kurumlar ve devletin değişim süreci konularına odaklanan çalışma gruplarının yanı sıra, Bosna'da barış görüşmelerini kolaylaştırmayı amaçlıyordu. Bağımsızlık ilanından sonra Bosna-Hersek'te şiddet olayları tırmanmış ve sonunda Bosna Savaşı ile BM'nin insani yardımı ve barışı koruma çabaları için müdahalesi ile sonuçlanmıştı.

AVRUPA'NIN VAKTİ Mİ?

Federal devlet yapısını yeniden müzakere etme girişimlerinin başarısız olması nedeniyle Slovenya ve Hırvatistan 25 Haziran 1991'de YSFC'den bağımsızlıklarını ilan etti ve YSFC'yi bir arada tutan tutkal çözülmeye başladı. Sırp hakimiyetindeki Yugoslav Halk Ordusu (JNA) ile sadece on gün süren çarpışmalardan sonra Slovenya çatışmadan çok az hasarla çıktı. Ancak Hırvatistan'daki çatışma, Sırp güçlerinin Hırvatistan'da Sırpların hakim olduğu bölgeleri işgal etmesi, bu bölgelerdeki Hırvatları öldürmesi ve sürgün etmesi nedeniyle büyük çaplı bir savaşa dönüştü.

Avrupa Topluluğu (AT), gelişmeler ışığında, 5 Temmuz'da tüm Yugoslavya'ya silah ve askeri teçhizat ambargosu uygulanmasına karar verdi. Ayrıca, AT Bakanlar Troykası 7 Temmuz 1991 tarihinde Brioni'de Yugoslavya krizi ile doğrudan ilgili tüm tarafların temsilcileriyle bir araya geldi. Brioni Deklarasyonu'na göre, taraflar ateşkesi güvence altına almayı ve Yugoslavya'nın geleceğine dair müzakereleri başlatmayı kabul ettiler. Taraflar (a) müzakerelere hazırlık için daha ileri yöntemler üzerinde; ve (b) ateşkesin sağlamlaştırılmasına yardımcı olmak ve Yugoslav taraflar arasında varılan anlaşmanın geri kalan unsurlarının uygulanmasını izlemek amacıyla, daha sonra AT İzleme Misyonu olarak bilinen bir izleme misyonunun mümkün olan en kısa sürede faaliyete geçmesi konusunda anlaştılar.

Şiddetin devam etmesi üzerine AT daha ileri adımlar atmaya karar verdi. Avrupa Politik İşbirliği (APİ) 27 Ağustos 1991 tarihinde yapılan Bakanlar düzeyindeki olağanüstü toplantıda, bir barış konferansının toplanmasına ve bir tahkim prosedürünün oluşturulmasına karar veren Yugoslavya Deklarasyonu'nu kabul etti. Bir sonraki olağanüstü APİ Bakanlar Toplantısı olan 3 Eylül 1991'de, konferansın / tahkim komisyonunun ayrıntılarını ve çalışma esaslarını detaylandıran bir başka Yugoslavya Deklarasyonu kabul edildi.

AVRUPA TOPLULUĞU YUGOSLAVYA KONFERANSI

Yapı

AT Yugoslavya Konferansı'na, aynı zamanda konferansın sözcülüğünü de yapan Lord Carrington başkanlık etmişti. Başkan Yardımcısı azınlık haklarından özel olarak sorumluydu ve Kosova, Sancak (Boşnak

nüfusun çoğunlukta olduğu, Sırbistan'a ait bir bölge), Vojvodina, Krajina (o dönemde Sırp nüfusun çoğunlukta olduğu, Hırvatistan'a ait bir bölge) ve Makedonya için siyasi çözüme yönelik müzakereleri yürüttü. Konferansın üç koordinatörü (büyükelçiler) Lord Carrington'ın politika konularındaki başlıca danışmanlarıydı. Bir Yönetici Sekreter ve bir Sekreteryâ Konferansın günlük faaliyetlerini organize ediyordu. Başlangıçta Konferansın dört Çalışma Grubu vardı: a) Azınlık Hakları; b) Ekonomik İlişkiler; c) Kurumlar; ve d) Devlet Değişim Süreci Konuları. Bosna-Hersek için Gelecekteki Anayasal Düzenlemeler üzerine Müzakereler Büyükelçi Cutileiro başkanlığında yürütölmüştü.

Konferans Faaliyetleri

AT Yugoslavya Konferansının açılış töreni 7 Eylül'de Lahey'de yapıldı. 12 Eylül 1991 ile 14 Ağustos 1992 tarihleri arasında bir veya iki günlük oturumlar halinde toplam 13 genel oturum toplantısı yapıldı. Çalışma Grupları, her biri on iki kez olmak üzere, oturumlar ve oturumlar arası toplantılar için bir araya geldi. 4 ve 5 Kasım 1991 tarihlerinde, altı eski Yugoslav Cumhuriyetinden beşi (Sırbistan hariç), YSFC'yi daha gevşek bir federal devlet olarak yeniden kuracak olan "Sözleşme için Antlaşma Hükümleri" başlıklı bir metin üzerinde anlaşmaya vardı. Daha sonra bu Cumhuriyetlerden bazılarının bağımsızlıklarının tanınması bu çalışmaya son vermiş olsa da, bu metnin II. Bölümü, "İnsan Hakları ve Etnik ve Milli Grupların Hakları", eski Yugoslavya'daki çatışmaları çözmek üzere tasarlanan yeni anayasal yapıların oluşturulmasına yönelik çeşitli çabalara ilham vermeye devam etti. Çalışma Grupları esas olarak Sözleşme taslağının ilgili bölümlerinin ayrıntıları üzerinde çalışmaktaydı.

Tahkim Komisyonu

AT Yugoslavya Barış Konferansı Tahkim Komisyonu ya da Badinter Komisyonu, AT'nin Yugoslavya Konferansı çerçevesinde ve Avrupa Politik İşbirliği'nin 27 Ağustos 1991 tarihli Yugoslavya Deklarasyonu uyarınca kurulmuştu. Buna göre, ilgili taraflar aralarındaki anlaşmazlıkları Topluluk ölkelerindeki Anayasa Mahkemeleri Başkanları arasından seçilen beş kişilik bir Tahkim Komisyonu'na sunacaklardı. Komisyon üyeleri Robert Badinter'i başkan olarak seçtiler. Tahkim Komisyonu'nun görüşlerinin temelini, uluslararası hukukun amir hükümlerine (*jus cogens*) yapılan atıflar da dahil olmak üzere, uluslararası kamu hukuku oluşturacaktı. Tahkim Komisyonu on (10) görüş yayınlamıştı. 1'den 3'e ve 8'den 10'a kadar olan görüşler Lord Carrington tarafından şekillendirilen (sadece aracılık yaptığı değil) belirli sorulara cevap niteliğindeydi. 4 ila 7 arasındaki görüşler, eski YSFC'nin dört kurucu cumhuriyeti tarafından sunulan uluslararası tanınma başvurularını değerlendirmişti.

BOSNA'DAKİ EŞ ZAMANLI GELİŞMELER

Bağımsızlığa Giden Yol

Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmeleri Bosna-Hersek'teki etnik gerilimleri tetikledi. Kasım 1991'de Hırvatistan'daki çatışmalar tırmanırken ve Bosna-Hersek savaşın eşiğindiyken Bosnalı Sırp lar YSFC'nin bir parçası olarak kalma niyetlerini teyit ettikleri bir referandum düzenlediler. Bosna-Hersek hükümeti bu referandumu yasadışı ilan etti. Bosnalı Sırp lar 9 Ocak 1992'de Bosna Hersek Sırp Halkı Cumhuriyeti'ni ilan ettiler.

Tahkim Komisyonu'nun Bosna-Hersek'in bağımsızlığı konusunda olumsuz görüş belirtmesiyle birlikte, Boşnaklar ve Bosnalı Hırvatlar tarafından Bosna-Hersek'in geleceği için bir referandum düzenlendi. İki etnik grubun toplam nüfusunun YSFC'den ayrılmak isteyenler için bir çoğunluk sağlayacağı öngörülmekteydi. 29 Şubat ve 1 Mart 1992 tarihleri arasında referandum gerçekleşti. Boşnaklar ve Bosnalı Hırvatlar ezici bir çoğunlukla (%99.7) bağımsızlık lehinde oy kullanırken, Bosnalı Sırp'lar ise referandumu boykot ettiler. 3 Mart 1992'de Bosna-Hersek, YSFC'den bağımsızlığını ilan etti. Bağımsızlık ilanının yaklaşık bir ay ardından Bosnalı Sırp güçler ile Bosna hükümeti arasında silahlı çatışma çıktı.

AT Konferansı çerçevesinde Barış Müzakereleri ve Carrington-Cutileiro Planı

Lord Carrington'un girişimi ve AT Yugoslavya Konferansı çerçevesinde, Bosna-Hersek'in gelecekteki anayasal düzenlemelerine dair görüşmeler Büyükelçi Cutileiro'nun başkanlığında 13-14 Şubat 1992 tarihlerinde başlamıştı. Üç taraf arasında toplamda on tur görüşme yapıldı. Görüşmeler sırasında siyasi durum büyük değişkenlik gösteriyordu.

16-18 Mart tarihleri arasında Saraybosna'da gerçekleştirilen beşinci tur görüşmelerde, Carrington-Cutileiro Planı olarak da bilinen *Bosna-Hersek için Yeni Anayasal Düzenlemelere İlişkin İlkeler Bildirisi* başlıklı bir taslak anlaşmaya varılmış ve 31 Mart'taki altıncı tur görüşmelerde insan haklarına ilişkin 4 paragraflık bir ekleme yapılması da kabul edilmişti. Bu plana göre Bosna-Hersek, merkezi hükümetin sınırlı ama yine de önemli yetkilere sahip olduğu, üç kurucu birimden oluşan gevşek bir federal devlet olacaktı; birçok karar için her bir kurucu birimin eşit olarak temsil edileceği Kurucu Birimler Meclisi'nde %80 çoğunluk gerekecek ve böylece her bir kurucu birime veto hakkı sağlanacaktı. Kurucu birimlerin önerilen sınırlarının taslak haritası plana eklenmişti ve Boşnak, Sırp ve Hırvat bölgelerinin bir birleşimini gösteriyordu. Ancak planda yer alan öneriler, Boşnak lider İzetbegović tarafından nihai olarak kabul edilmedi.

Bosna-Hersek: Savaş, Birleşmiş Milletler (BM) Müdahalesi ve İttifaklar

Barış görüşmeleri devam ederken, sahadaki çatışmalar geniş çaplı bir savaşa dönüştü. AT 6 Nisan 1992 tarihinde Bosna-Hersek'in bağımsızlığını tanıdı. Ertesi gün Bosna Hersek Sırp Halk Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etti ve daha sonra adını Sırp Cumhuriyeti (*Republika Srpska*) olarak değiştirdi. Bosna-Hersek hükümeti Nisan 1992'de silahlı kuvvetleri olarak Bosna-Hersek Cumhuriyet Ordusu'nu (ARBiH) kurdu. JNA tarafından desteklenen ve daha sonra Sırp Cumhuriyet Ordusu'na (VRS) dönüşen Bosnalı Sırp'ların silahlı kuvvetleri, savaşın başlarında ülkenin yaklaşık yüzde 70'ini ele geçirdi. İlk Sırp saldırısının ardından 1995 yılına kadar savaş alanındaki durum pek değişmedi. Eylül 1991'de eski YSFC'nin tamamına uygulanan BM silah ambargosu Boşnak güçlerinin, daha güçlü Bosnalı Sırp güçlerine karşı savaşmasını veya büyümesini ciddi şekilde engelledi. Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna çatışmanın merkezi haline geldi. Yaklaşık dört yıl boyunca Bosnalı Sırp güçleri tarafından kuşatma altında tutuldu. Ayrıca, Haziran 1991'de Slovenya ve Hırvatistan'ın, Eylül 1991'de Makedonya'nın ve Mart 1992'de Bosna-Hersek'in bağımsızlık ilan etmesiyle, YSFC sadece Sırbistan ve Karadağ'dan oluşmuş ve Mayıs 1992'de Yugoslavya Federal Cumhuriyeti olarak yeniden kurulmuştur.

BM, insani krizin ele alınmasında önemli bir rol oynamıştır. Savaşın patlak vermesi ve sahadaki durumun kötüleşmesi üzerine BM Güvenlik Konseyi (BMGK), Hırvatistan'da görev yapan ve barışı koruma operasyonlarını yürüten Birleşmiş Milletler Koruma Gücü'nün (UNPROFOR) görev alanını Ağustos 1992'de Bosna-Hersek'i de kapsayacak şekilde genişletti. UNPROFOR'un Bosna-Hersek'teki görevi

başlangıçta Saraybosna'ya ve başka yerlere insani yardımı kolaylaştırmak için “gerekli tüm önlemleri” almaktı. UNPROFOR, Kızıl Haç gibi insani yardım kuruluşlarına koruma sağlamanın yanı sıra konvoylar organize etmekte ve güvenli geçişler için müzakereler yapmaktaydı. Zaman içinde UNPROFOR'un görev alanı, insanların çatışmalardan kaçarak sığınabilecekleri “güvenli bölgelerin” korunmasını da içerecek şekilde gelişti.

Bosna Savaşı başladığında Boşnaklar ve Bosnalı Hırvatlar, Bosnalı Sırp güçlerine karşı bir ittifak oluşturdu. Amaç ortak çıkarlarını ve topraklarını savunmak ve Bosnalı Sırpların saldırganlığına karşı mücadele etmektir. Savaş ilerledikçe, bölgesel ve siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle ilişkileri yıprandı ve Bosna-Hersek içinde ayrı bir Hırvat devleti talep edilmeye başlandı. Bu girişimlerin tohumları 1991'in sonlarında ve 1992'nin başlarında Bosnalı Hırvatların Bosna-Hersek'teki Hırvat nüfuslu bölgeleri kontrol etmek amacıyla Hersek-Bosna Hırvat Topluluğu olarak bilinen ve tek taraflı olarak ilan edilen bir devlet kurması (daha sonra ismi Hersek-Bosna Hırvat Cumhuriyeti olarak değiştirildi) ve resmi ordu olarak Hırvat Savunma Konseyi'nin (HVO) oluşturulmasıyla atıldı. Boşnaklar ve Hırvatlar arasındaki gerginlik 1992 yılının sonlarında artmış ve 1993 yılının başlarında Hırvat-Boşnak Savaşı başlamıştı. Bu gelişmelerin ardından Boşnaklar ve Bosnalı Hırvatlar, “savaş içinde savaş” olarak da bilinen çatışma sırasında Bosna-Hersek'in geri kalan yüzde 30'u için savaştılar.

Eski Yugoslavya Uluslararası Konferansı

AT Konferansı'nın etkisizliği ve Bosna Savaşı'na dair gerginlikleri uluslararası diplomasi çerçevesinde ele alma ihtiyacı nedeniyle, Ağustos 1992'de düzenlenen Londra Konferansı, BM ve AT tarafından ortaklaşa düzenlenen Eski Yugoslavya Uluslararası Konferansı'nın başlangıcı oldu. Bu Konferans, müzakere edilmiş bir çözümün tesis edilmesini ve müzakereler için yapılandırılmış bir çerçeve oluşturulmasını amaçlamıştı. Vance-Owen Planı, Owen-Stoltenberg Planı, HMS Invincible Paketi ve AB Eylem Planı, Bosna-Hersek'te yeni bir devlet kurmayı amaçlayan bu müzakerelerin sonuçları olarak ortaya çıkmışlardı.

LONDRA KONFERANSI

1992'nin yaz başlarında AT Konferansı neredeyse hiç aktif değildi ve AT üye devletlerinin farklı tutumları süreci daha da zorlaştırıyordu. Ağustos ayında, kısmen Bosna-Hersek ile ilgili olarak uluslararası diplomasideki gerginlikleri ele almak amacıyla, AT ve BM arasında yeni bir ortak girişim başlatıldı. Açılış konferansı 26-28 Ağustos tarihleri arasında Londra'da yapıldı ve bu Londra Konferansı AT ve BM ortak sürecini başlatarak Eski Yugoslavya Uluslararası Konferansı'nın (EYUK) toplanmasına ön ayak oldu.

Londra Konferansının önemli olmasının iki nedeni vardı. Birincisi, konferansta bir nöbet değişimi yaşanmıştı: Lord Carrington emekli olmuş ve onun yerine bir başka İngiliz eski devlet bakanı Lord David Owen AT arabulucusu olarak atanmıştı. BM ekibinin başkanı ise Amerikalı bir avukat ve eski Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanı olan Cyrus Vance idi. İkincil olarak, Londra Konferansı, müzakere edilmiş bir çözümün temelini oluşturacak bir dizi ilke belirlemeye çalıştığı için daha ileri müzakerelerin çerçevesini oluşturmada da etkili olmuştu. Konferansta sekiz belge kabul edildi. Bu belgeler arasında yer alan Konferans'ın Çalışma Programı, müzakerelerin yapısını ve EYUK'un müzakereler sonuçlanıncaya kadar Cenevre'de sürekli oturum halinde olacağını belirlemiş, kilit oyuncuların rollerini netleştirmiş ve bir dizi çalışma grubu oluşturmuştu. İlkeler Bildirisi ve Bosna Bildirisi, 1992 yılı sonunda Cenevre'de gerçekleştirilen ve Vance-Owen Barış Planı ile sonuçlanacak olan görüşmelerin temelini oluşturdu.

BOSNA-HERSEK VE ESKİ YUGOSLAVYA ULUSLARARASI KONFERANSI

EYUK'nın Yapısı

EYUK, BM ve AT'nin yanı sıra Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) gibi diğer uluslararası örgütler tarafından üstlenilen ve aktif önleyici diplomasi, barışı tesis etme, barışı koruma ve potansiyel bir barışı uygulama öğelerini kullanan bir inisiyatifti. EYUK, "Eski Yugoslavya'nın sorunlarına nihai bir çözüm bulunana kadar varlığını sürdürmek" ve "Yugoslavya üzerine AT Konferansı tarafından halihazırda yapılan çalışmaları, özellikle de halihazırda üretilen belgeleri temel almak" amacıyla kurulmuştu.

EYUK'ın Daimi Eş Başkanları (a) AT Dönem Başkanlığı'nın Devlet/Hükümet Başkanı ve (b) BM Genel Sekreteri idi. EYUK Yürütme Komitesi genel operasyonu yönetmekteydi ve eş başkanları şunlardı: (a) BM Genel Sekreterinin bir temsilcisi ([1] Cyrus R. Vance, 26 Ağustos 1992 - 1 Mayıs 1993; [2] Thorvald Stoltenberg, 1 Mayıs 1993 - 30 Ocak 1996); ve (b) AT Başkanlığının bir temsilcisi ([1] Lord David Owen, 26 Ağustos 1992 - 9 Haziran 1995; [2] Carl Bildt, 9 Haziran 1995 - 30 Ocak 1996). Eş-Başkanlar Çalışma Gruplarını yönetmek, çözüm ve ilgili önlemler için zemin hazırlamak ve gerektiğinde Eski Yugoslavya temsilcileriyle görüşmekle görevlendirilmişlerdi. BM Cenevre Ofisi'nde tam zamanlı olarak çalışmaya devam eden Çalışma Grubu Başkanları, Yürütme Komitesi Eş Başkanlarına yardımcı olmaktaydılar.

Yürütme Komitesi şu üyelerden oluşuyordu: a) BMGK daimi üyeleri; b) AT Troykası; c) AGİK Troykası; d) AB'ye Komşu Devletlerin dönüşümlü bir temsilcisi; e) AT'ye Komşu Olmayan Devletlerin dönüşümlü bir temsilcisi; f) İKÖ'nün bir temsilcisi; ve h) Lord Carrington. Yürütme Komitesi üyeleri ve BMGK üyelerine haftada iki kez gelişmelerle ilgili bilgilendirme notları gönderilmekteydi. Konferans ülkelerinin ve uluslararası örgütlerin daimi misyonlarından oluşan Genişletilmiş Yürütme Komitesi de zaman zaman toplantılar yapmaktaydı.

EYUK'nın altı daimi Çalışma Grubu vardı: a) İnsani Konular; b) Etnik ve Ulusal Topluluklar ve Azınlıklar; c) Veraset Konuları; d) Ekonomik Konular; e) Güven ve Güvenlik Artırıcı ve Doğrulama Tedbirleri; ve f) Bosna-Hersek. Çalışma Grupları BM'nin Cenevre Ofisinde tam zamanlı olarak çalışmaktaydılar. İlgili ülkeler için esnek temsilin sabit modellerden daha iyi olduğu düşünüldüğünden, Başkanlar kendi çalışma yöntemlerinden sorumluydu. Gerektiğinde uzman görüşlerinin alınması teşvik edildi. Başkanlar, Yürütme Komitesi toplantılarına katılarak çalışmalarını hakkında bilgi vermektedirler.

BM'nin Cenevre'deki ofisinde kurulan EYUK Sekreteriyasına bir Yönetici Direktör başkanlık etmekteydi ve üyeleri de BM ile AT personelinden oluşmaktaydı. Londra Konferansı katılımcıları, Yürütme Komitesi tarafından onaylanan bir katkı ölçeğine göre Çalışma Programı'nın idari olarak uygulaması ve Sekreterya'nın işleyişi ile ilgili masrafları üstlenmeyi kabul ettiler. Ayrıca Konferans, 1993 yılında EYUK himayesinde beş görüş daha yayınlayan Tahkim Komisyonu'ndan yardım almaya da devam etmiştir.

Bosna-Hersek Çalışma Grubu

Çalışma Grubu'na Martti Ahtisaari başkanlık ediyordu ve iki görevi vardı: (a) Çatışmaların durdurulmasını sağlamak ve (b) Bosna-Hersek'te anayasal bir çözümün bulunması. EYUK, AT Konferansı himayesinde gerçekleştirilen anayasal çözüm müzakereleri kaldığı yerden devam edecek şekilde Bosna-Hersek Çalışma Grubu'na görev vermişti.

Başkan ile tarafların temsilcileri arasında sürekli resmi ve gayri resmi toplantılar yapılmıyordu. Başlangıç noktası olarak, Başkan taraflara bir dizi belge dağıtmış ve taraflar da bu belgelere sözlü veya yazılı cevaplarını iletmişlerdi. Tüm bunlar, belgeyi sunan delegasyonun rızasıyla diğer delegasyonlara da iletiliyordu. Taraflar ayrıca Bosna-Hersek'in hangi kurucu birimlere veya bölgelere ayrılması gerektiğine dair görüş ve pozisyonlarını, bu belgelerin dağıtılmaması kaydı ile iletmişlerdi. Eş-Başkanlar, üç tarafın bu toplantı ve görüşmelerden ve Çalışma Grubu Başkanı ile yaptıkları yakın istişarelerden elde edilen pozisyonlar temelinde, "Bosna-Hersek için Önerilen Anayasal Yapı" başlıklı bir öneriyi taraflara sundular. Bu öneri Bosna-Hersek için sayıları 7 ile 10 arası değişen ve önemli yetkilere sahip olacak olan "kurucu birimlerden" oluşacak olan federal bir devlet öngörmekteydi. Bu kurucu birimlerin sınırlarının belirlenmesinde etnik ve diğer faktörler (örneğin çoğu birimde etnik gruplardan birinin önemli bir çoğunluğa sahip olacağı ve diğer etnik grupların da kayda değer bir azınlığa sahip olacağı

öngörülmekteydi) göz önünde bulundurulacaktı. Bu öneri süreç içerisinde Vance - Owen Planı'na dönüştü.

Vance-Owen Planı

EYUK'un başlangıcından bu yana ilk kez, çatışmanın üç tarafı 2-4 Ocak 1993 tarihleri arasında Cenevre'de barış görüşmeleri için bir masa etrafında bir araya geldi. Delegasyonlar en üst siyasi ve askeri düzeyde temsil edilmekteydi. Ayrıca Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Cosic ve Hırvatistan Cumhurbaşkanı Tuđman da delegasyonları ile birlikte katıldılar. Açılış oturumundan sonra görüşmeler iki alt çalışma grubu halinde devam etti: a) Ahtisaari başkanlığındaki Çalışma Grubu 1, birimler arasındaki sınırları belirleyen taslak bölgesel haritayı ve anayasal ilkeleri ele almakta; ve b) UNPROFOR Komutanı Nambiar başkanlığındaki Çalışma Grubu 2 ise çatışmaların durdurulması ile ilgili hususları tartışmaktaydı. Sonuçlar daha sonra genel oturumlarda tartışılmaktaydı.

Barış müzakereleri Ocak ve Mayıs 1993 arasında kısmen Cenevre'de kısmen de New York'ta devam etti ve taraflar anayasal ilkeler ve askeri konular üzerinde anlaşmaya vardılar. Geçici düzenlemeler ve taslak bölgesel harita, görüşmelerin odak noktası olmaya devam etti. Boşnak ve Bosnalı Hırvatlar arasında bu konularda da anlaşma sağlanmıştı. 2 Mayıs'ta Bosnalı Sırp lider Karadžić nihayet geçici düzenlemelere ilişkin anlaşmayı ve taslak bölgesel haritayı imzaladı. Bu aşamada tüm taraflar barış paketini imzaladığı için tüm dikkatler paketin uygulanmasına çevrilmişti. Ancak Bosnalı Sırp delegasyonunun imzaları Pale'de toplanan Bosnalı Sırp Meclisi tarafından ve sonrasında yapılan referandumla iptal edildi.

Eş-başkanlar, Bosnalı Sırp'larla anlaşmaya varılamamasına rağmen Vance-Owen Planı'nın uygulanmasına devam etmeye karar verdiler. Ancak bunun ön koşulu Boşnaklar ve Hırvatlar arasındaki işbirliğinin devam etmesiydi ki bu durum Mayıs ayının ikinci haftasında Bosna'nın merkezinde bu taraflar arasında patlak veren büyük çatışmalardan büyük ölçüde etkilendi. Boşnaklar ve Hırvatlar arasında Mart 1992'deki referandumdan bu yana inişli çıkışlı olarak devam eden işbirliğinin artık mevcut olmadığı giderek daha belirgin hale geldi.

Owen-Stoltenberg Planı

Vance-Owen Planı'nın başarısızlığa uğramasının ardından Hırvat ve Bosnalı Hırvatlar tarafından Bosna-Hersek'in üç kurucu cumhuriyetten oluşan bir konfederasyon şeklinde örgütlenmesine yönelik öneriler ortaya atıldı. Boşnaklar ise federal bir konsepte dayanan kendi anayasal önerilerini sundular. Temmuz ayı sonunda Cenevre'de yeni bir barış görüşmeleri turu yapıldı. Tüm taraflar çalışma kağıtları sunmuş ve bunlar dağıtılarak tartışılmıştı. Daha sonra birleştirilmiş bir çalışma belgesi, tüm tarafların açık ve yapıcı bir şekilde katılımıyla madde madde tartışıldı ve incelendi. Yoğun tartışmaların ardından, daha sonra Owen-Stoltenberg Planının temelini oluşturacak bir "Bosna-Hersek Cumhuriyetleri Birliği için bir Anayasal Anlaşma" üzerinde uzlaşmaya varıldı. Bu yapı Carrington-Cutileiro Planı'nın önerdiğine benzer bir yapıyı temsil ediyor (etnik olarak belirlenmiş üç "kurucu birimden" oluşan gevşek bir federal devlet) ve dolayısıyla Vance-Owen Planı ile Sırp/Hırvatların üç kurucu cumhuriyetten oluşan bir konfederasyon önerileri arasında bir uzlaşma sağlıyordu.

Eş-Başkanlar, üç tarafa da anayasa belgelerini ve tartışmaları yansıtan bir haritayı da içeren bir paket verdi ve tarafların diğer paydaşlarla istişarede bulunmaları için toplantıyı 30 Ağustos'a kadar erteledi. Taraflar 30 Ağustos'ta Cenevre'ye geldi. Bosnalı Sırp'lar ve Bosnalı Hırvatlar paketi kabul ederken

Boşnaklar, Boşnak çoğunluklu cumhuriyete Adriyatik Denizi'ne ek erişim ve biraz daha toprak veren değişiklikler talep etti. Ancak Bosnalı Sırp ve Bosnalı Hırvatlar hem orijinal paketi hem de daha sonradan ortaya çıkan ek anlaşmaları kabul etmelerine rağmen Boşnak tarafı belgeleri imzalamayı reddetti.

HMS Invincible Paketi

Bu başarısızlığın ardından, toprak sorununu çözmek amacıyla taraflar arasında ikili görüşmeler yapıldı. Nihayetinde 20 Eylül'de Adriyatik Denizi'nde HMS Invincible gemisinde tüm tarafların katıldığı bir toplantı gerçekleştirildi ve burada Bosna-Hersek Cumhuriyetler Birliği'ni öngören anayasal bir anlaşmaya varıldı. Çatışmaların durdurulmasının sağlanması ve izlenmesine yönelik düzenlemelerde olduğu gibi insan haklarının desteklenmesi ve korunmasına yönelik ayrıntılı hükümler de yeniden teyit edildi. Çoğunluğu Müslüman olan Cumhuriyetin, Adriyatik Denizi'ne erişimini sağlayan anlaşmalar da yapıldı. Üç taraf da Eş-Başkanlara "Invincible Paketi'ni" onaylamak üzere kendi meclislerine sunacaklarını bildirdiler. Bosnalı Hırvat ve Bosnalı Sırp taraflar daha sonra meclislerinin Invincible Paketi'ni onayladığını Eş-Başkanlara bildirdiler. Boşnaklar ise genişletilmiş meclislerinin paketi onaylamadığını bildirdi.

Avrupa Birliği (AB) Eylem Planı

Invincible Paketi'nin başarısızlığa uğramasıyla birlikte Fransız ve Alman hükümetleri, çatışmaya siyasi bir çözüm bulunması ve kış mevsiminin daha da ağırlaştıracağı ve daha büyük boyutlara ulaşabilecek olan bir insani felaketin önlenmesi için üç taraf üzerindeki uluslararası baskıyı arttırmak amacıyla Kasım 1993'te ortak bir girişim başlattılar. Bu girişim AB Eylem Planı olarak bilinmeye başladı. HMS Invincible'daki arabulucular tarafından önerilen paket, yeniden başlayacak görüşmeler için bir başlangıç noktası olarak belirlendi. Ancak Avrupalılar bu sefer Boşnaklara, istedikleri toprakların çoğunu kendilerine veren bir teklifi reddetmeleri halinde kendilerine yönelik uluslararası desteğin azalma olasılığını açıkça anlatmaya başladılar. Avrupalılar ayrıca Sırp'ların Boşnaklara toprak vermeleri için yaptırımların askıya alınması, uluslararası tanınma ve yeniden yapılanma için yardım gibi teşvikler sunmayı da kararlaştırdılar. Aslında, her üç taraf arasında şu konularda anlaşma vardı: (a) Bosna-Hersek'in üç cumhuriyetten oluşan bir Birlik şeklinde yapılandırılması; (b) Müslümanların çoğunlukta olduğu Cumhuriyet, toprakların yüzde 33.3'üne, Hırvatlar ise yüzde 17.5'ine sahip olmalıydı. Ancak asıl mesele sınırların çizilmesi idi.

Eş-Başkanlar, tarafların halen ihtilaflı olan bölgeler üzerinde anlaşmaya varmalarını sağlamak için bir dizi yol denediler: (a) İhtilaflı bölgelerin sayısının azaltılıp azaltılamayacağı; (b) bazı bölgelerin koruma altına alınan bölgeler olarak tanımlanması ve bazılarının da uluslararası yönetim altına alınması yoluyla bir barış anlaşmasına varılmasının mümkün olup olmayacağı; (c) görevi, tahkim prosedürü işlerken ihtilaflı bölgelerin dokusunu veya statüsünü değiştirecek veya nihai tahsisine hanel getirecek hiçbir şey yapılmamasını sağlamak olacak olan bir Uluslararası Ortak Kontrol Komisyonu kurulması; veya (d) ihtilaflı bölgelerin BMGK'ye veya BMGK'nin bir grup üyesine havale edilmesi. Taraflardan, çözüme kavuşturulmamış toprak meseleleri üzerinde anlaşmaya varılması için başka olası prosedürler önermeleri istenmesine rağmen süreç bir çıkmaza girdi. Sonuç olarak, AB Eylem Planı görüşmeleri her üç tarafın da istekli olmaması nedeniyle Şubat 1994'te başarısızlıkla sonuçlandı.

Washington Anlaşması ve Bosna-Hersek Federasyonu'nun Kurulması

Ocak 1994'teki bir toplantıda Başkan Tuđman, Izetbegović'e Bosna-Hersek'te bir Boşnak/Hırvat devlet yapısının kurulmasını ve bu yapının Hırvatistan Cumhuriyeti ile konfederasyonunu öngören taslak bir plan sundu. O dönemde Izetbegović'in ilgi göstermemesine rağmen, bu öneri Boşnaklar ve Bosnalı Hırvatlar/Hırvatlar arasında 27 Şubat-18 Mart 1994 tarihleri arasında Washington ve Viyana'da ABD himayesinde gerçekleşen müzakerelerde yeniden ortaya kondu. Sonuç olarak, iki grubun kontrolü altındaki topraklardan oluşan yeni bir Bosna-Hersek Federasyonu kurulması kararlaştırıldı. 1 Mart 1994 tarihinde ABD'nin himayesinde Boşnaklar, Bosnalı Hırvatlar ve Hırvatistan arasında Washington Anlaşması olarak da bilinen şu anlaşmalar imzalandı: a) Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin Boşnak ve Hırvat Nüfusun Çoğunlukta Olduğu Bölgelerinde Federasyon Kurulmasına İlişkin Çerçeve Anlaşma; b) Hırvatistan Cumhuriyeti ile Federasyon Arasında Konfederasyona İlişkin Ön Anlaşmanın Ana Hatları.

Federasyon, tarihsel veya mevcut idari birimlerden ziyade etnik nedenlerin büyük ölçüde baz alınarak belirlendiği 8 "kanton" oluşturulmasını öngörmektedir. Bosna-Hersek Federasyonu anayasası daha sonra Federasyonun Kurucu Meclisi olarak hareket eden BH Cumhuriyeti Meclisi tarafından onaylandı ve sonrasında anayasa yürürlüğe girdi. Takip eden anlaşmalar 11 Mayıs'ta Viyana'da imzalandı. Washington Anlaşması Hırvat-Boşnak çatışmasını fiilen sona erdirdi ve Bosnalı Sırp güçlerine karşı Boşnak ve Bosnalı Hırvat güçleri arasında bir ateşkes ve işbirliğini tesis etti.

Temas Grubu

Temas Grubu'nun kurulması, büyük güçlerin görüşmelerde daha aktif bir rol oynamaya çalışmalarıyla birlikte, Bosna-Hersek'teki çatışmanın çözümüne yönelik çabalarda çok önemli bir dönüm noktasıdır. Önemli küresel oyuncuların ve bölgesel oluşumların temsilcilerinden oluşan Temas Grubu, sahada tırmanan gerilim ve değişen güç dinamikleri arasında görüşmeleri kolaylaştırmayı ve kapsamlı bir çözüme ulaşmayı amaçlamıştı.

YAPI

Taraflar arasındaki müzakerelerin ilerlemesini sağlamak amacıyla bir Temas Grubu oluşturulmasına ilişkin görüşmeler başlatılmıştı. Bu grubun kapsamlı bir çözüme ulaşılmasında ilgili taraflarla işbirliği yapması amaçlanıyordu. EYUK eş başkanları Temas Grubu'nun kurulmasını önererek ABD'nin siyasi çözüm arayışlarına daha aktif bir şekilde dahil olmasını, aynı zamanda Avrupa'nın da katılımının sağlanmasını amaçlamışlardı. Bu öneri aynı zamanda Şubat ayından bu yana gözlemlenen, büyük güçlerin EYUK yerine kendi aralarında müzakere yürütme eğilimlerini de yansıtıyordu. ABD, Rusya, Avrupa ve BM yetkililerinin bir araya geldiği bir toplantıda sorumlulukların dağılımı konusunda bir anlaşmaya varıldı: Ruslar Sırları ikna etmekle görevlendirilirken, Amerikalılara Boşnakları masaya geri getirme sorumluluğu verildi.

Temas Grubu, ABD ve Rusya temsilcileri; hem BM hem de AB'yi temsilen EYUK tarafından görevlendirilen ülkeleri (Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık temsilcileri); EYUK Eş-Başkanları; AB'nin Dışişlerinden Sorumlu Komisyon Üyesi; EYUK Sekreteryasından bir hukuk danışmanı ve Eş-Başkanların bir yardımcısından oluşmaktaydı. Temas Grubu üyelerine rehberlik eden hususlar şunlardı: (a) EYUK bünyesinde geçmişte yapılan çalışmalar; (b) BMGK kararları; (c) AB Eylem Planı; ve (iv) 13 Mayıs 1994 tarihinde Cenevre'de bir araya gelen Belçika, Fransa, Almanya, Yunanistan, Rusya ve ABD Dışişleri Bakanları tarafından yayınlanan bildiri ("**Bildiri**"). Toplantının ev sahibi (bir üye ülkede veya toplantı başka bir yerde yapılıyorsa o ülkenin büyükelçiliğinde veya misyonunda) başkanlığı üstlenmekte ve taraflarla yapılan toplantılar için geçici bir sözcü seçilmekteydi.

TEMAS GRUBU'NUN FAALİYETLERİ

Temas Grubu, savaşa dahil olan taraflar arasında doğrudan, çok taraflı müzakereler yürütme girişiminde bulunmadı. Grup temsilcileri müzakereler için tarafların her biriyle ayrı ayrı bir araya geldi. Bu toplantılar, savaşı tarafların taleplerini sunacakları başka bir forum sağladı. Bildiri, Temas Grubu'nun çatışmanın barışçıl yollarla çözümüne dair stratejisinin kilit noktalarını ortaya koyuyordu. Bildiri aynı zamanda, taraflara çatışmaların kapsamlı bir şekilde durdurulması ve buna paralel olarak siyasi bir çözüme ulaşılmasına yönelik ciddi çabaların ön koşulsuz olarak sürdürülmesi çağrısında bulunuyordu.

Temas Grubu, 25 ve 26 Mayıs 1994 tarihlerinde tarafların temsilcileriyle ilk tur görüşmelerini yapmış ve şu konulara yoğunlaşmıştı: (a) Toprak dağılımı Boşnak-Hırvat Federasyonu için %51 ve Bosnalı Sırlar için %49 oranlarında olacak şekilde bir harita hazırlanması; (b) ilerideki anayasal düzenlemelerin tartışılması; ve (c) bir barış paketinin kabul edilmesini desteklemek ve reddedilmesini engellemek için teşvik edici ve

caydırıcı unsurlar geliştirilmesi. Temas Grubu'nun toprak önerileri, teşvik edici ve caydırıcı unsurların göstergeleriyle birlikte, 6 Temmuz'da Cenevre'de Boşnaklara ve Bosnalı Sırlara iletilmiş ve iki hafta içinde yanıt vermeleri istenmişti. Teşvik edici unsurlar da ana hatlarıyla belirtilmişti: (a) Boşnaklar için, toprak paylaşımı anlaşmasının uygulanmasına ve Bosna-Hersek'in yeniden inşasına yardımcı olmaya hazır olmaları; (b) Sırlar için, haritada belirtilen hatlara geri çekilmelerine bağlı olarak yaptırımların askıya alınması. Caydırıcı bir unsur olarak, tarafların anlaşamamaları durumunda daha fazla baskı uygulanacağı ve özellikle güvenli bölgelere ilişkin mevcut BMGK kararlarının titizlikle uygulanacağı söylendi. Taraflara son çare olarak BMGK'da silah ambargosunun kaldırılması yönünde bir karar alınmasının kaçınılmaz hale geleceği ve bunun UNPROFOR'un varlığı açısından sonuçları olacağı iletili. Bosnalı Sırp liderliği haritayı reddetti, ancak Artık Yugoslavya liderleri Bosnalı Sırp liderliğini Temas Grubu haritasını kabul etmeye çağırdı. Temas Grubu'nun çabaları arasında anlaşmaya en çok yaklaşılan girişim bu olmuştu.

Temas Grubu, Mayıs 1994 ile Mayıs 1995 arasında düzenli aralıklarla taraflarla ayrı ayrı büyükelçi veya uzmanlar düzeyinde toplantılar gerçekleştirdi. Görüşmeler çoğunlukla müzakerelerin yeniden başlaması için gerekli koşullara odaklandı; yani bunlar temelde "müzakereler için müzakere" toplantıları idi. Taraflar 2 Aralık 1994 tarihinde bakanlar bildirisi, 19 Ocak 1995 tarihinde bir basın bildirisi, 29 Mayıs 1995 tarihinde bir açıklama ve 8 Eylül 1995 tarihinde bir ortak açıklama daha yayınladılar.

EYUK VE TEMAS GRUBU

Temas Grubu'nun oluşturulması, barış sürecinin liderliğinin ABD ve dolaylı olarak Ruslar tarafından üstlenildiğinin kabulü niteliğindedir. Bu hareket EYUK'u etkin bir şekilde bypass etmiş ve EYUK'un Bosna-Hersek'te bir çözüme aracılık etmek için odak noktası olma rolünü sona erdirmişti. Ancak EYUK, Temas Grubu'nun haritasının Bosnalı Sırp liderliği tarafından kabul edilmesi için Temas Grubu'nun çabalarını desteklemeye devam etti. Ocak ve Haziran 1995 arasında EYUK faaliyetlerinin üç ana hedefi vardı: Uluslararası insani yardım sağlamak; Bosnalı Sırp liderliğinin Temas Grubu planını kabul etmesini desteklemek; ve Bosnalı Sırlarla, sadece Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan YSFC arasındaki sınırın kapatılmasını izleyen Uluslararası Konferans'ın Misyonu'nun faaliyetlerini desteklemek. Haziran 1995'te Carl Bildt'in Yürütme Komitesi'nin AB tarafının yeni Eş-Başkanı olarak atanmasını takiben, Eş-başkanlar faaliyetlerini gözden geçirerek, çabalarına daha fazla odaklanmak amacıyla, birinin Bosna-Hersek'le ilgili barış yapma çabalarına öncülük etmesine, diğerinin ise Hırvatistan'la ilgili barış yapma çabalarına öncülük etmesine karar verdiler. Bu düzenlemeye göre Bildt, Bosna-Hersek'te barışın tesis edilmesine odaklanırken Stoltenberg de Hırvatistan'da barışın tesis edilmesine odaklanmıştı.

Bosna-Hersek: Savaş Alanındaki Eş Zamanlı Gelişmeler

1995 yılına gelindiğinde BM, Bosnalı Sırlara yönelik yaptırımları sıkılaştırırken, sadece Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan YSFC'ye yönelik yaptırımlarını da, Bosnalı Sırlara YSFC'nin yaptırım uygulaması koşulu ile hafifletti. Yeni yaptırım rejiminin bir sonucu olarak, Sırp liderliği ile Bosnalı Sırlar arasındaki gerginlik tırmandı ve bu durum Sırların genel konumunu zaman içinde zayıflattı. Öte yandan, ABD ve Müslüman dünyasının desteğiyle ARBiH, sessizce Bosna'nın en güçlü savaş gücüne dönüştü ve nihayet Boşnaklar, Sırların savaş alanında aşırı yayılmasından faydalanabildi. Bu süre zarfında Bosnalı Hırvatlar da güçlerini artırdı ve Hırvat hükümetiyle birlikte Sırlara karşı bir saldırı hazırladı. Bosnalı Sırlara uygulanan ambargo, Boşnakların ve Bosnalı Hırvatların büyüyen ittifakı ve gücü ile birleşince Mart 1994 ile Ağustos 1995 arasında bölgedeki güç dengesini değiştirdi.

Bosnalı Sırplar, düşmanlarının güçlenmesini beklemek yerine Boşnaklar üzerindeki baskıyı arttırdı ve Saraybosna kuşatmasını sıklaştırdı. İkinci hedef ise Saraybosna'nın kuşatmaya direnmesini sağlayan UNPROFOR ve uluslararası yardım misyonunu zayıflatmaktı. Bunun yanı sıra Boşnaklar ve Hırvatlar da kendi saldırılarını hazırlıyorlardı. Boşnak kuvvetleri güçlendikçe, elde ettikleri küçük toprak parçasını kabullenmeyi reddediyorlardı ve Saraybosna kuşatmasını sona erdirmeye kararlıydılar. Bosnalı Hırvatların stratejik desteğiyle Zagreb, Hırvatistan sınırları içerisinde Hırvat Sırlara karşı saldırıya geçmek üzereydi. Her üç taraf da, farklı nedenlerle, saldırıya geçmeleri gerektiğine inanıyorlardı.

NATO zaman zaman Bosnalı Sırpların ateşkes anlaşmalarını ihlal etmelerine misilleme olarak hava saldırıları düzenlemekteydi. NATO uçaklarının kara hedeflerine yönelik ilk saldırısı Nisan 1994'te UNPROFOR'un Gorajde güvenli bölgesini korumak için hava saldırısı talep etmesiyle gerçekleşti. BM ve NATO arasında o dönemde NATO hava saldırılarından önce her iki tarafın da onayını gerektiren özel bir "çifte anahtar" anlaşması vardı. Mayıs 1995'te yasak bölgelerin ihlal edilmesi ve güvenli bölgelerin bombalanması sonucunda NATO uçakları Bosnalı Sırpların mühimmat depolarını vurdu. Bosnalı Sırplar daha ileri hava saldırılarını önlemek için 370 BM Barış Gücü askerini rehin aldı ve onları potansiyel hedeflerde canlı kalkan olarak kullandı. Uluslararası toplum bu durum karşısında alarma geçti; UNPROFOR'u desteklemek amacıyla İngiliz, Fransız ve Hollandalılar Haziran 1995'te bir Acil Mukabele Gücü oluşturma niyetlerini açıkladılar. Temmuz 1995'te General Ratko Mladić komutasındaki Bosnalı Sırp birlikleri, o dönemde BM tarafından Güvenli Bölge olarak belirlenmiş olan Srebrenitsa'ya girdi. Mladić, Boşnak erkeklerinin ve erkek çocuklarının gruptan ayrılmasını emretmişti. Birkaç gün sonra 8.000 Boşnak erkeğin ve erkek çocuğunun katledildiği ortaya çıktı. Srebrenitsa katliamından bir hafta sonra büyük uluslararası güçler Bosna'nın geleceğini görüşmek üzere Londra Konferansı'nı topladı. Konferans, Sırp saldırganlığının devam etmesi halinde buna karşı askeri önlem alınmasını kararlaştırdı. Konferansta alınan bir diğer karar da sahadaki BM askeri komutanının sivil BM personeline danışmadan NATO'dan doğrudan hava saldırısı talep etmesine izin verilmesi ve böylece siyasi ayağın süreçten çıkarılmasıydı.

Durum çok hızlı bir şekilde gelişti. Ağustos ayının başında Hırvatistan tarafından başlatılan Fırtına Operasyonu, Hırvat Sırp güçlerini birkaç gün içinde yok etti. Daha sonra Hırvat kuvvetleri Bosna'ya geçerek Bosnalı Sırpların elindeki bölgelere doğru ilerledi. NATO ise, 28 Ağustos 1995'te Saraybosna pazar yerine havan topu atarak 37 kişinin ölümüne neden olan Bosnalı Sırp güçlerine karşı yeni ve agresif bir hava harekatı planladı. Londra Konferansı'nda kararlaştırıldığı üzere uluslararası müdahalenin gerekçeleri artık mevcuttu. NATO, UNPROFOR ile birlikte 30 Ağustos 1995'te Kararlı Güç Harekatı'nı başlattı. UNPROFOR'un Saraybosna çevresindeki Sırp topçu birliği ve hava savunmasını bombalaması sonucunda, NATO uçakları şehre yakın Sırp hedeflerine saldırıyordu. Saraybosna kuşatması 2 Eylül'de nihayet kırıldı. Hırvat kuvvetleri, UNPROFOR-NATO ve Boşnak kuvvetlerinin hepsinin birden saldırıya geçmeleri sonucunda Sırp kuvvetleri sonraki haftalarda her taraftan saldırı altındaydı. Boşnak ve Hırvat güçleri ilerleyerek daha fazla çatışmaya girmeden şehirleri ele geçirdi ve Bosna'daki Boşnak-Hırvat ortak hakimiyetini yüzde 50'nin üzerine çıkardı. 1992'den beri ele geçirdikleri toprakların çoğunu kaybeden Bosnalı Sırplar 1995 Eylül'ünün sonlarına doğru çöküşün eşiğine gelmişti.

ABD'nin kontrolü ele alması: Dayton Konferansı

ABD, 1995 yazında gerilimin tırmandığı ve önceki arabuluculuk girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlandığı bir ortamda arabuluculuk sürecini yönetmek üzere kararlı bir girişim başlattı. ABD, Richard Holbrooke öncülüğünde kapsamlı bir çerçeve stratejisi benimsedi. Holbrooke'un ekibi mekik diplomasisi uygulayarak ilgili tüm taraflarla temas kurdu ve müzakereleri ilerletmek için askeri müdahale tehdidi de dahil olmak üzere zorlayıcı diplomasi taktiklerini stratejik olarak kullandı. Bu stratejik yaklaşım, Dayton yakınlarındaki Wright-Patterson Hava Kuvvetleri Üssü'nde düzenlenen Dayton Konferansı'nın yolunu açmış, ABD kapsamlı bir barış anlaşması sağlamayı ve uzun süren Bosna Savaşını sona erdirmeyi amaçlamıştı.

ABD GİRİŞİMİ - ÇERÇEVE STRATEJİSİ VE HAZIRLIK AMAÇLI MEKİK DİPLOMASİSİ

ABD, yıllar süren başarısız arabuluculuk girişimlerinin ardından, 1995 yazında ilk kez arabuluculuk sürecine tek başına liderlik etmeye ve sürecin sorumluluğunu üstlenmeye karar verdi. Kanada ve Avrupa İşlerinden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Holbrooke, Bosna çatışmasını sona erdirmeye yönelik diplomatik çabalara liderlik etmek üzere görevlendirildi. Holbrooke, Wall Street deneyimine sahip bir diplomat olarak sürece olağanüstü bir gayret ve iş bitirici bir yaklaşım getirdi.

Holbrooke'un ekibi, kurumlar arası kapsamlı istişareler ve Başkan Clinton ile üst düzey dış politika danışmanları arasında gerçekleştirilen iki günlük bir toplantı sonucunda geliştirilen bir çerçeve stratejisi uyguladı. Çerçeve stratejisi, Holbrooke ve ekibinin üzerinde farklı şeyler deneyebileceği kapsamlı ve esnek bir stratejiydi ve aşağıdaki yedi maddeyi içeriyordu:

1. Temas Grubu Planı ilkeleriyle uyumlu kapsamlı bir barış anlaşması;
2. Bosna, Hırvatistan ve sadece Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan YSFC 'nin birbirlerini tanıması;
3. Temas Grubu Planı tarafından üretilen haritanın son toprak değişikliklerine göre revize edilmesi;
4. Hırvatistan ve Sırbistan ile iki entitenin "paralel özel ilişkisinin" olası kapsamı da dahil olmak üzere, birleşik bir Bosna'nın uzun vadeli anayasal düzenlemeleri için bir çerçeve;
5. Bir anlaşma imzalandıktan sonra yaptırımların askıya alınması ve anlaşma uygulandıktan sonra yaptırımların tamamen kaldırılması da dahil olmak üzere, sadece Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan YSFC'ye yönelik yaptırımların hafifletilmesi;
6. Hırvatistan'ın Sırbistan sınırındaki bir parçası olan Doğu Slovenya'daki durumu çözmeye yönelik bir plan; ve
7. Uluslararası bir para planı ile desteklenecek kapsamlı bir bölgesel ekonomik entegrasyon planı.

Ulusal güvenlik danışmanı Tony Lake ve Dışışleri Bakanlığı'nın siyasi işlerden sorumlu müsteşarı Peter Tarnoff bu çerçeve stratejiyi mekik diplomasisi öncesinde Avrupa hükümetlerine sundular ancak herhangi bir görüş talep etmediler; Amerikalılar kendi stratejilerine bağlı kalarak Holbrooke'un müzakereleri bağımsız olarak yürütme tercihiyle tutarlı bir pozisyon sergilediler.

Ağustos ortasından Ekim 1995 sonuna kadar Holbrooke ve ekibi mekik diplomasisi yürüterek tüm tarafların görüşlerini aldı ve Dayton Konferansı için zemin hazırlayan çok sayıda öneri sundu:

Ağustos ortası: Başlangıç ziyaretleri – Belgrad, Zagreb ve Saraybosna durakları.

31 Ağustos: Milošević, Holbrooke'a hem Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan YSFC hem de Bosnalı Sırların kurduğu Sırp Cumhuriyeti üyelerinden oluşan altı kişilik bir müzakere ekibine liderlik etme yetkisi veren "Patrik Belgesi'ni" (Sırp Ortodoks Kilisesi patriği ve Voyvodina piskoposu şahit olacak şekilde imzalandığı için bu şekilde anılıyordu) sundu. Belge, bu ekte oyların eşit olması halinde Milošević'in karar verici oyu kullanacağını ve bunun da Milošević'in Bosnalı Sırlar adına müzakereci ve nihai karar verici olduğunu belirtmekteydi.

8 Eylül: Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna-Hersek Dışışleri Bakanları Cenevre'de bir araya gelerek, Bosna-Hersek'in sınırlarının uluslararası alanda tanınması ve Bosna'da Boşnak-Hırvat Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti (ilki Sırlardan, ikincisi Boşnaklardan alınan bir taviz olarak) olmak üzere iki ayrı entitenin varlığına ilişkin Ortak Mutabakat İlkelerini açıkladılar. "Bağlayıcı doku", yani iki entitenin arasında merkezi bir hükümet yapısının tasarlanması ve Bosna'daki iç sınırlar daha sonra ele alınacaktı.

14 Eylül: Bosnalı Sırp liderliği ve Milošević ile yapılan müzakereler Saraybosna'da ateşkesle sonuçlandı.

26 Eylül: Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna-Hersek Dışışleri Bakanları New York'ta bir araya geldi. Bu kez amaç Bosna için kabul edilebilir bir anayasal düzenleme bulmaktı. Holbrooke, işbirliği ve anayasal yaratıcılığı savunarak Kore veya Kıbrıs'ı andıran bir düzenlemeden uzak durmayı umuyordu. Sonunda taraflar, iki oluşum arasındaki "bağlayıcı dokuyu" nakleden bir dizi ilke üzerinde daha anlaştılar – üç kişilik "kolektif" bir başkanlığın oluşturulması, bir meclis ve bir anayasa mahkemesinin kurulması ve savaş sonrası oluşturulacak ulusal hükümetin diğer önemli unsurları üzerinde uzlaşa sağlanmıştı.

5 Ekim: Yeniden müzakere edilen bir ateşkes ilan edildi ve 10 Ekim 1995 tarihinde yürürlüğe girdi. Ayrıca ABD'de tüm tarafların katılacağı bir konferans düzenleneceği duyuruldu.

Holbrooke, bu noktada mekik diplomasisinin başta toprak meselesi olmak üzere bazı alanlarda işe yaramadığının, Boşnak/Hırvat Federasyonu ile Bosnalı Sırlar arasında mekik diplomasisi yoluyla toprak paylaşımı yapmanın mümkün olmadığının farkına varmıştı. Bu nedenle, sadece toprak meselesi nedeniyle tüm tarafların katılımıyla bir konferans düzenlenmesi gerekiyordu. Ayrıca, başkanların bir araya gelmesinin anayasa, seçimler ve mültecilerin geri dönüşü gibi konularda daha iyi ilerleme kaydedilmesini sağlayacağına inanıyordu.

Mekik diplomasisinin başarısı zorlayıcı diplomasiinin kullanılmasının da bir sonucuydu. Holbrooke'un ekibi diplomatik hedeflere ulaşmak için NATO hava saldırıları tehdidinden ve bunun uygulanmasından yararlandı. Gerçekten de mekik diplomasisi sırasında sahadaki olaylar hızla değişiyordu ve müzakereler

Kararlı Güç Harekatı sonrasında muazzam bir ivme kazanmıştı. Holbrooke'a göre bombardımanın müzakereler üzerinde hiçbir etkisi yoktu, ama eğer müzakereleri etkilediyse de bunda bir sorun yoktu.

DAYTON: ZEMİNİN HAZIRLANMASI

Genel Bir Bakış

Üç yıldan fazla süren savaşın ardından Bosna Savaşı'nı sona erdirecek barış görüşmeleri 1 Kasım 1995 tarihinde ABD'nin Ohio eyaletinde, Dayton kenti yakınlarındaki Wright-Patterson Hava Kuvvetleri Üssü'nde başladı. Barış konferansını ABD Dışışleri Bakanı Warren Christopher yönetti ve müzakerecilik görevini de Holbrooke üstlendi. AB Özel Temsilcisi Carl Bildt ve Rusya Dışışleri Bakanı Birinci Yardımcısı Igor Ivanov da eş başkan olarak görev yaptı.

Bununla birlikte, müzakere edilmiş bir çözüme ulaşmanın önünde çok sayıda engel vardı. En başta, taraflar arasında savaşın bir sonucu olarak son derece yüksek düzeyde bir güvensizlik mevcuttu. Buna ek olarak, müzakere yapısının tasarlanması da geniş ve çok sayıdaki tarafların varlığı nedeniyle bir engel teşkil ediyordu. Ayrıca, yönetim ve uygulama mekanizmaları da dahil olmak üzere ele alınması gereken çok sayıda konu vardı ve en önemlisi de Bosna topraklarının savaşan taraflar arasında nasıl bölüneceği konusuydu. Tüm taraflar için kabul edilebilir ve daha fazla şiddete ya da Bosna'nın bölünmesine sebebiyet vermeyecek bir paylaşım yapılması gerekmektedir.

Dayton ve Camp David arasındaki benzerliklere rağmen Holbrooke Bosna'nın durumunu daha zor hale getiren önemli farklılıklara işaret ediyordu. Camp David'de sadece iki ülke ve bir müzakere ülkesi (Mısır, İsrail ve ABD) varken Dayton'da üç ülke ve beş müzakere ortağı vardı, ki bu bile durumu çok daha karmaşık hale getiriyordu. Camp David'deki müzakereler beş yıllık bir barış döneminin ardından başlamıştı, oysa Bosna'da savaş hala devam etmekteydi.

Taraflar – Yapının Basitleştirilmesi ve Koalisyonların Kurulması

Bir müzakerede ne kadar çok taraf olursa, müzakereler o kadar karmaşık hale gelir: Ele alınması gereken daha fazla konu, yönetilmesi gereken daha fazla ilişki, işlenmesi gereken daha fazla bilgi ve koordine edilmesi daha zor bir ortam söz konusu olur. Dayton Konferansı'nda yaklaşık 800 katılımcı vardı. Çatışmadan doğrudan etkilenenler yaklaşık 200 temsilci tarafından temsil ediliyordu: Boşnaklar, Bosnalı Hırvatlar, Hırvatistan, Bosnalı Sırp, Sırbistan ve Hırvat Sırp. Yüzlerce ABD yetkilisinin (aralarında destek personeli de vardı) yanı sıra Temas Grubu (Birleşik Krallık, Fransa, Almanya ve Rusya) temsilcileri ve AB temsilcisi Carl Bildt de arabulucu olarak konferansa katıldı.

Arabulucuların birleştirilmesi, taraf yapısının basitleştirilmesine yönelik ilk adımdı. ABD arabuluculukta öncü rol oynamaya çalıştığı zaman Avrupalılar ve Ruslar bu hamleyi memnuniyetle karşıladılar. Holbrooke onları tamamen devre dışı bırakmak yerine Dayton sürecine dahil etti ama belli bir mesafede durmalarını sağladı. Lider rolünde daha fazla katılımcı olmasının karar alma sürecini zorlaştıracak olması nedeniyle müzakerelere çok fazla güçlü katılımcıyı dahil etmek istemese de, uygulama aşamasında yine önemli bir rol oynayacakları için onları tamamen dışlayamazdı. ABD uygulamanın maliyetini tek başına karşılayamazdı ve Temas Grubu'nun desteği çok önemliydi; örneğin NATO ve AB Dayton Anlaşması'nın

uygulanmasında geniş sorumluluklar üstlenmişti. Holbrooke yine de ABD'nin liderlik rolünden yararlandı ve müzakere sürecini küçük bir grup insanla etkin bir şekilde kontrol etti.

Savaşın tarafları, Bosna (Izetbegović), Hırvatistan (Tuđman) ve Sırbistan (Milošević) Cumhurbaşkanı tarafından yönetilen üç delegasyona ayrıldı. Bosnalı Hırvat liderliği oradaydı ancak Tuđman'a bağlı olarak hareket ediyordu. Bosnalı Sırp liderliği konferansta hazır bulunmalarına rağmen Milošević'e karşı gelemediklerinden, tüm müzakerelerde Bosnalı Sırların çıkarlarının "Patrik Belgesi"nde öngörüldüğü gibi Milošević tarafından temsil edilmesini kabul ettiler. Bu formül sayesinde Sırp cephesi de birleşmiş oldu.

Yeni kurulan Boşnak-Hırvat Federasyonu da Holbrooke'a yapının basitleştirilmesi konusunda yardımcı oldu. Bosnalı Hırvatlar ve Boşnaklar arasında birçok anlaşmazlık vardı ve bu da bu koalisyonu oldukça kırılğan hale getiriyordu. Ancak Holbrooke bu koalisyonun devam etmesini istemekteydi çünkü Sırlara karşı birleşik bir muhalefet müzakerelerde eşitliği sağlamak açısından önem arz etmekteydi.

Mekan ve Basın Politikası - Bir Koza İçinde Müzakere

Holbrooke Camp David analizine dayanarak, doğru yerin seçilmesinin müzakerelerin başarısında çok önemli bir etken olduğuna ikna olmuştu. Holbrooke'un konferanstan kısa bir süre önce basına yaptığı bilgilendirmede belirttiği gibi, müzakerelerin başarılı olabilmesi için "günlük basın akışının dışında bir kozada, dış dünyayla bağlantısı olmayan bir şekilde müzakere etmeleri" gerekiyordu. Dolayısıyla ABD'nin Ohio eyaletindeki Dayton yerleşkesinin seçilmesi tesadüf değildi. Avrupa dışında bir yer özellikle tarafların çekip gitmelerini engellemek için seçilmişti ve bir askeri üssün seçilmesi tarafların büyük bir şehrin dikkat dağıtıcı unsurları olmadan meselelere odaklanabilmeleri için gerekli inzivayı sağladı. Dayton Yerleşkesi tüm müzakere ekiplerini barındıracak kadar büyüktü ve delegasyonların odaları birbirine yakın olacak şekilde konumlanmıştı. Holbrooke stratejik olarak heyetleri farklı binalara yerleştirdi; Boşnaklar solda, Hırvatlar sağda, Sırlar ve Bosnalı Sırlar ise ABD heyetinin tam karşısındaydı. Sonuç olarak Holbrooke "yürüyerek mekik diplomasisi" ya da "yakınlık görüşmelerini" taraflar yüz yüze görüşmeden odalar/taraflar arasında gidip gelerek gerçekleştirebildi. Genellikle birbirleriyle iletişim kurmayı reddeden liderlerle yemek yiyor ve onlara peçetelere yazdığı önerileri sunuyordu - bu da "peçeteli mekik diplomasisi" olarak bilinmekteydi.

Kozadaki müzakerelerin bir başka önemli kuralı daha vardı: Basınla temas yoktu. Medyanın taraflarla röportaj yapmasına ve açıklamalarını analiz etmesine izin vermenin sürece zarar verebileceği daha önceki müzakerelerde kanıtlanmıştı. Bosna Savaşı'nı körükleyen propaganda nedeniyle, tarafları medyadan izole etmek son derece önemliydi, böylece pozisyonlarını medya aracılığıyla belirlemek yerine birbirleriyle müzakere edebileceklerdi. Bu nedenle ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nick Burns, Dayton'daki tek yetkili sözcü olarak seçildi ve medya için tek bir temas noktası sağlayarak bilgi akışını kontrol etti.

Hazırlık, Hazırlık, Hazırlık

Holbrooke'un ekibi alternatif senaryolar için kapsamlı bir şekilde hazırlandı ve müzakerelerin tüm turları için ek hedefler belirledi. Aralarında Beyaz Saray, Pentagon ve Dışişleri Bakanlığı temsilcilerinin de bulunduğu çok sayıda uzman da Dayton süreci üzerinde yoğun bir şekilde çalıştı. Holbrooke'un ekibi bu çabalara dayanarak, hedeflerine ulaşmak için müzakereler boyunca kullanılan belirli stratejiler geliştirebildi. Konferanstan önceki günlerde bir prova gerçekleştirerek anlaşmanın bir taslağını hazırladılar. Holbrooke konferanstan önce düzenlediği basın toplantısında konferansa "Temas

Grubu'nun koordine ettiği kapsamlı bir planlar dizisiyle" girdiklerini söyledi. Liderler Dayton'a varır varmaz kendilerine askeri konular, seçimler, anayasa, insan hakları ve uluslararası bir polis görev kuvvetinin kurulmasıyla ilgili ekleri de olan kapsamlı bir Çerçeve Barış Anlaşması sunuldu. Bu da süreci hızlandırdı çünkü yoğun müzakerelerin sonuçlandırılabilceği bir zemin söz konusuydu.

Hedefler ve Ana Prensip

Holbrooke ve ekibinin öncelikli hedefi savaşı sona erdirmek ve mümkün olan en kısa sürede kapsamlı bir barış anlaşması imzalayarak bağımsız, çoklu etnik yapıya sahip bir Bosna devleti kurmaktır. Holbrooke'un gündemi basit bir prensibe dayanıyordu: Dayton'da görüşülmeyen hiçbir şey daha sonra müzakere edilmeyecekti. Daha önceki tüm barış çabaları kısa ve muğlak anlaşmalarla sonuçlanmıştı; bu kez her şeyi kağıda dökmek ve liderler tarafından çözülebilecek tüm konuları anlaşmaya bağlamak çok önemliydi. Holbrooke ve ekibinin Dayton'daki hedefi iddialıydı ve daha düşük bir hedefe ulaşmak muhtemelen gelecekte daha büyük sorunlara yol açacaktı. Holbrooke'un öncelikli kaygısı uzun vadeli sürdürülebilirliğe odaklanmaktan ziyade anlaşma sağlamaktır. Bu nedenle de yaklaşımı etkileşime dayalı, pragmatik ve hedefe yönelikti. ABD'nin itibarı söz konusu olduğundan, anlaşma sağlandığı sürece anlaşmanın içeriğinde tam olarak neyin yer aldığı önemli değildi. Nihai anlaşmanın uygulanmasındaki zorluklara rağmen, bu yaklaşım öncelikli hedefe ulaşmada etkili oldu.

DAYTON: ARABULUCU TAKTİKLERİ

Böl ve Sırala

Holbrooke bölücü konuları müzakere etmenin zor olacağını anladığında, gündemi alt kümelere ayırarak ve ardından bunları sırayla müzakere ederek ve her bir kazanımı teker teker sonuçlandırarak böl ve sırala stratejisini kullandı. Dayton'da müzakereleri ilgili konulara göre altı kümeye ayırdı:

1. Birinci Küme: Hırvatlar ve Boşnaklar arasında daha sağlam bir Federasyon anlaşması için müzakereler;
2. İkinci Küme: Anayasa ve seçim konularında müzakereler;
3. Üçüncü Küme: Askeri ek konularla ilgili müzakereler;
4. Dördüncü Küme: Doğu Slovenya konusunda biri Dayton'da, diğeri bölgede olmak üzere iki yönlü bir müzakere;
5. Beşinci Küme: Temas Grubu'nun iç işlerine ilişkin müzakereler (uluslararası polis görev kuvvetinin rolü ve üst düzey sivil idarenin uygulama sürecindeki yetkileri);
6. Altıncı Küme: Toprak meseleleri / harita ile ilgili müzakereler - diğerkonularda ilerleme kaydedilene kadar ertelenmişti.

Anlaşmayı Bozan Hususların Ertelenmesi veya Çıkarılması

Anlaşmayı bozan konuların ertelenmesi veya müzakerelerden çıkarılması Holbrooke ve ekibi tarafından kullanılan bir başka stratejiydi. Örneğin yeni Bosna'nın iç ve dış sınırlarını belirleyen harita, taraflar uzlaşmaya varamayacak kadar birbirinden uzak olduğu için üzerinde müzakere edilemeyecek kadar zor bir konu olarak görülüyordu. Konferans öncesi mekik diplomasisi bu konuyu ele almak için uygun bir süreç olarak görülmedi ve konu Dayton'da diğer meseleler çözülene kadar sürecin sonraki aşamalarına ertelendi.

Konu çıkarma stratejisinin bir örneği Holbrooke'un Kosova'yı Dayton müzakere gündemine dahil etmeme kararıydı. Holbrooke'un endişesi, bu konunun bölücü niteliği nedeniyle gündeme alınması halinde müzakerelerin tıkanacağı yönündeydi. Sırp Cumhuriyeti ile Sırbistan'ı birbirine bağlayan Brcko'nun statüsü de bir başka örnekti. Görüşmelerin üçüncü haftasında Izetbegović, Brcko'nun Bosna'ya iadesini talep ederek tüm barış sürecini tehdit etmişti. Izetbegović ve Milošević, Holbrooke'un baskısı altında, bu meselenin ayrı bir tahkim yoluyla çözülmesi konusunda anlaştılar. Bu yaklaşım görüşmelerin çökmesi ihtimalini azaltmaya yardımcı olmuştu.

Bununla birlikte, bu stratejinin çok büyük riskler taşıdığını da belirtmek şarttır. Holbrooke ve ekibi çok hassas bir durumu yönetmek zorundaydı ve yapılacak tek bir hata felakete yol açabilirdi. Geriye dönüp bakıldığında Holbrooke ve ekibi şanslıydı - harita gibi temel bir mesele müzakerelerin son dakikada çökmesine neden olabilirdi. Bu strateji aynı zamanda çözülmemiş meselelerin gelecekte daha kritik ve potansiyel olarak patlayıcı bir hale gelmesi riskini de yaratmıştı. Örneğin Kosova meselesi daha sonra bir çatışma alanı olarak ortaya çıkmış, NATO'nun yeni bir müdahalesine ve müzakere sürecine yol açmıştı.

Havuç ve Sopa

Havuç ve sopanın Holbrooke'un Bosna'da barış tesis etme çabasının bir parçası olarak kullanılması süreci olgunlaştırmak için kilit bir strateji oldu. Holbrooke, tarafları bir anlaşmaya varmaya ikna etmek için daha fazla ekonomik yardım ve diplomatik tanınma gibi teşvik unsurları yani "havuçları" kullandı. Ayrıca, arkasında ABD ve NATO'nun güçlü desteği olduğu için tarafları taviz vermeye teşvik etmek amacıyla askeri müdahale ve yaptırım tehdidi gibi baskı taktiklerini de kullandı. Sopa olarak Sırp (ve özellikle Bosnalı Sırp) NATO bombardımanının devam etmesi, Bosna-Hersek'e karşı silah ambargosunun kaldırılması ve ARBiH'e ekipman desteği ve eğitimin devam etmesi gibi unsurlarla tehdit edildi. Karşılığında ise sadece Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan YSFC'ye karşı yaptırımların kaldırılacağı sözü verildi. Öte yandan, NATO müdahalesinden sonra sahadaki durumun değişmesiyle birlikte, Boşnaklar ve Hırvatlar savaşıma devam ederlerse daha fazla toprak elde edebileceklerine inanmışlardı. Ayrıca Sırp (ve özellikle Bosnalı Sırp) cezalandırmak ve onlardan intikam almak isteyenler barış anlaşmasına karşı çıkıyorlardı. Boşnakların müzakere konusundaki isteksizliğinin bir sonucu olarak Holbrooke onlara, müzakere etmeyi reddetmeleri halinde NATO hava saldırılarının durdurulacağını ve ARBiH'e silah ve eğitim sağlanmayacağını açıkça belirtmişti.

Taraflara "Müzakere Edilmiş Bir Anlaşmanın En İyi Alternatifinin" Hatırlatılması

Dayton'da tarafların önünde üç seçenek vardı: Savaşa geri dönmek, birbirleriyle doğrudan müzakere etmek ya da bir arabulucu ile çalışmak. Holbrooke taraflara Dayton müzakerelerinin bir anlaşmaya varmak için en iyi şansını sunduğunu ve savaşıma devam eden taraflar arasında müzakere edilmiş bir

özme ulaşmanın zayıf olduğunu tekrar tekrar hatırlattı. Holbrooke, savaşmaya devam etmelerinin sadece anlamsız değil, aynı zamanda insanların çektikleri acılar bakımından da maliyetli olduğunu anlamalarını istedi. Ayrıca müzakerelerin başarısız olması halinde ABD'nin daha fazla yardım sağlamaya istekli olmadığını anlamalarını istedi. Holbrooke ve ekibi bu taktikle sonunda her iki lideri de toprak sorununu çözmek için bir miktar toprak vermeye ikna etti. Holbrooke'un Dayton'da yaptığı toprak düzenlemesi, Batı'da Boşnak-Hırvat Federasyonu ve Doğu'da Sırp Cumhuriyeti olmak üzere yeni bir Bosna haritası yarattı.

Dayton'un Mirası

Dayton Barış Antlaşması, 21 Kasım 1995'te Dayton'da, Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan) devlet başkanları tarafından parafe edilmiştir. Anlaşma, 14 Aralık 1995'te Paris'te resmen imzalanmış ve uluslararası bir anlaşma olarak yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın imzalanmasına, resmî garantör olmamakla birlikte, anlaşmanın siyasi ve askerî uygulanmasında önemli roller üstlenen ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, Rusya ve Avrupa Birliği'nin üst düzey temsilcileri tanıklık etti.

Anlaşma savaşı sona erdirmiş olsa da, meşruiyeti konusunda kalıcı sorulara konu olmuştur. Bosna-Hersek'te bu anlaşma ne Parlamenter Meclis tarafından onaylanmış ne de bir referanduma sunulmuştur; ayrıca, resmî olarak çevrilip ülkenin Resmî Gazetesinde yayımlanmamıştır. Bu nedenle, anlaşmanın uygulanması ve yorumu — anlaşmaya Ek 4 olarak ekli bulunan ülkenin anayasası dahil olmak üzere — büyük ölçüde uluslararası denetime, özellikle de Yüksek Temsilcilik Ofisi'ne bağlı kalmıştır.

Anlaşmanın Ek 10'u (Sivil Uygulama Anlaşması) kapsamında oluşturulan Yüksek Temsilcilik, Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanmasından sorumlu uluslararası bir yapı olan ve barış sürecini destekleyen 55 ülke/kuruluştan oluşan Barışı Uygulama Konseyi tarafından atanmakta ve BMGK tarafından onaylanmaktadır. Yüksek Temsilci, Bosna-Hersek'te anayasal çerçevenin resmen dışında yer almakla birlikte, tüm yerel kurumların üzerinde yetki kullanan benzersiz bir konuma sahiptir. Ülkenin yürütme, yasama veya yargı organlarına doğrudan bağlı olmayan Yüksek Temsilci, Barışı Uygulama Konseyi tarafından kendisine verilen ve Bonn Yetkileri olarak bilinen geniş yürütme yetkileri aracılığıyla yasa çıkarabilmekte, kamu görevlilerini görevden alabilmekte ve Dayton Antlaşması'na uyulmasını sağlamak için müdahalede bulunabilmektedir. Bu yetkiler yerel hukuk temelinde değil, uluslararası yetkilendirme ile tanımlanmıştır. Yüksek Temsilci, anlaşmanın nihai yorumcusu olarak görev yapmakta ve devlete, onun kurucu devletlerine ve kurumlarına karşı gözetim yetkisiyle hareket etmektedir. Bu da onu anayasal bir organ değil, bir tür dış denetim mekanizması hâline getirmektedir. Geçici olarak tasarlanan bu rol, fiiliyatta savaş sonrası yönetimin kalıcı bir unsuru hâline gelmiştir. Barışı Uygulama Konseyi, Yüksek Temsilciliğin kapatılması için yerine getirilmesi gereken koşulları tanımlayan 5+2 Gündemini belirlemiştir; ancak bu şartlar henüz karşılanmamıştır. Bugüne kadar atanan tüm Yüksek Temsilciler AB ülkelerinden gelmiş; onların başyardımcıları ise genellikle ABD'den olmuştur.

Dayton Barış Antlaşması ülkenin toprak sınırlarını çizdi, karmaşık bir yönetim sistemi kurdu, mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşü için mekanizmalar belirledi. Anlaşma aynı zamanda ateşkesi uygulamak ve bölgede istikrarı korumak için NATO birlikleri de dahil olmak üzere uluslararası barış güçlerinin konuşlandırılmasının yolunu açtı. Dayton Barış Antlaşması af ve bağışlama hükümleri içermekle birlikte, Bosna Savaşı da dahil olmak üzere Balkanlardaki çatışmalar sırasında uluslararası insancıl hukukun ciddi ihlallerinden sorumlu kişilerin yargılanması için Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) kurulmuştur. BMGK tarafından 1993 yılında kurulan ICTY, savaş suçlularının eylemlerinden sorumlu tutulmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Yıllar boyunca, Bosna Savaşı'na katılan çeşitli gruplardan siyasi ve askeri liderler de dahil olmak üzere çok sayıda kişi savaş suçları, insanlık suçları ve soykırım suçları ile itham edildi, yargılandı ve mahkum edildi. ICTY tarafından yargılanan ve mahkum edilen önemli isimlerden bazıları Karadžić ve Mladić'tir.

Dayton Barış Anlaşması eleştirilere maruz kalmış ve bazı önemli sorunlarla karşılaşmıştır. Barış anlaşması, Bosna-Hersek'in etnik çizgilerle bölünmesini pekiştirmiş ve etnik temsiliyete dayalı karmaşık bir yönetim sistemi kurmuştur. Bu sistem etnik bölünmeleri güçlendirmiş, etnik siyaseti kurumsallaştırarak uyumlu bir milli kimliğin gelişmesini engellemiş ve Boşnaklar, Sırp ve Hırvatlar arasındaki gerilimleri sürekli kılmıştır. Savaş resmen sona ermiş olmasına rağmen, Bosna-Hersek'te çözülmemiş şikayetler ve tarihi adaletsizliklerle beslenen köklü etnik düşmanlıklar devam etmektedir. Dayton Anlaşması, etnik gerginliklerin temel nedenlerini ele almak veya toplumlar arasında gerçek bir uzlaşmayı teşvik etmekte yetersiz kalmış, sosyal uyumun ve güvenin altını oymaya devam eden çözülmemiş sorunlar bırakmıştır. Bosna-Hersek içindeki farklı etnik ve siyasi gruplar arasındaki gerginlikler devam etmekte ve zaman zaman özellikle Sırp Cumhuriyeti'nden daha fazla özerklik ve hatta ayrılmayı savunan tartışmalar ve hareketler ortaya çıkmaktadır. Anlaşma aynı zamanda merkezi makamlara sınırlı yetkiler veren ademi merkezîyetçi bir hükümet sistemi yaratmıştır. Sonuç olarak, Bosna-Hersek, ulusal düzeyde anlamlı reformları hayata geçirme konusunda sürekli bir siyasi tıkanıklık, bürokratik verimsizlik ve yönetsel zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Sonuç

Bosna-Hersek'te "barış süreci" olarak adlandırılan olgu, gerçekte kesintisiz ve yerel katılımı esas alan bir süreç yerine, birbirinden kopuk ve dışarıdan yönlendirilen müdahalelerin bir toplamı olmuştur. Savaş süresince, uluslararası aktörler — stratejik kaygılar, insani trajediler ve uluslararası normların korunması gibi gerekçelerle — müdahalede bulunmuş ve şiddeti durdurmaya yönelik adımlar atmıştır. Yaşanan vahşet ve bölgesel istikrarsızlık tehdidi karşısında dış müdahale kaçınılmaz hale gelmişti. Ancak elde edilen barış, kalıcı bir uzlaşa ya da kapsayıcı bir diyalog sürecinin değil, stratejik baskılar ve zorlayıcı diplomasi sonucudur. Dayton Anlaşması savaşı sona erdirmeyi başarmış olsa da, çatışmanın temel siyasi nedenlerini çözmekten ziyade dondurmuş ve etnik ayrışmaları kurumsallaştıran karmaşık bir yönetim yapısı ortaya koymuştur. Bu durum etnik bölünmeyi ülkenin siyasi sistemine kalıcı olarak yerleştirmiştir.

Yerel aktörlerin öncülüğünde yürütülen kapsayıcı bir barış sürecinin yokluğu, uzlaşının eksik kalmasına ve temel yapısal reformların hayata geçirilememesine neden olmuştur. Yaklaşık otuz yıl sonra dahi, başta Yüksek Temsilcilik Ofisi olmak üzere süre gelen uluslararası gözetim, hem savaş sonrası geçiş sürecinin devam eden zorluklarını hem de dış aktörlerin hâlâ anayasal düzene doğrudan müdahil olduğunu göstermektedir. Başlangıçta istikrarı desteklemek için tasarlanmış bu yapı, günümüzde demokratik meşruiyet ile uluslararası sorumluluk arasındaki dengeye ilişkin önemli ama çoğu zaman açıkça dile getirilmeyen soruları gündemde tutmaktadır. Bu açıdan Dayton'un mirası iki yönlüdür: Savaş diplomasi yoluyla sona erdirilebilir, ancak kalıcı ve meşru bir barış sadece bir anlaşmanın imzalanmasıyla değil, yerelden beslenen, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir siyasi süreçle mümkün olabilir. Ne var ki böyle bir süreç, Bosna-Hersek'te henüz tam anlamıyla hayata geçirilmemiştir.

Bibliyografi

KİTAPLAR, DERGİLER, YAYINLAR

Bass, W. (1998). The Triage of Dayton. *Foreign Affairs*, 77(5), 95–108.

Camisar, A., Diechtiareff, B., Letica, B., & Switzer, C. (2005). An Analysis of the Dayton Negotiations and Peace Accords.

Curran, D., Sebenius, J. K., & Watkins, M. (2004). Two Paths to Peace: Contrasting George Mitchell in Northern Ireland with Richard Holbrooke in Bosnia-Herzegovina. *Negotiation Journal*, 20(4), 513–537.

Galbraith, P. W. (1997). Washington, Erdut and Dayton: Negotiating and implementing peace in Croatia and Bosnia-Herzegovina. *Cornell International Law Journal*, 30(3), Article 2. [Kaynak](#)

Harland, D. (2017). Never again: International intervention in Bosnia and Herzegovina (Working paper). UK Government Stabilisation Unit. [Kaynak](#)

Hartwell, L. (2019). Conflict Resolution: Lessons from the Dayton Peace Process. *Negotiation Journal*, 35(4), 443–469.

Holbrooke, R. (1995). America, a European Power. *Foreign Affairs*, 74(2), 38–51.

Holbrooke, R. (1998). *To end a war: The conflict in Yugoslavia—America's inside story—negotiating with Milosevic*. Random House.

FAYDALI İNTERNET SİTELERİ

EYUK ile ilgili BM Arşivi - [Kaynak](#) (EYUK arşivi, üst düzey BM yetkililerine ve ilgili merkezlere iletilen temel diplomatik ve operasyonel gelişmeleri içeren belgeleri barındırmaktadır.)

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçerik tamamiyla Kıbrıs Diyalog Formu'nun sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

CYPRUS
DIALOGUE
FORUM